

KP- ja TSS- sopimuksen sisältämät ehdottomat oikeudet

Core Human Rights
in the Two Covenants

Yhdistyneet kansakunnat
Ihmisoikeusvaltuutetun toimisto (OHCHR)
Syyskuu 2013

*Epävirallinen suomenkielinen käännös
Ihmisoikeuskeskuksen toimeksiannosta.*

Taitto: Anna Mattsson / Suomi Design Oy
Painopaikka: Suomen yliopistopaino Oy -
Juvenes Print 2015, Tampere

ISBN 978-952-7117-10-1 (nidottu)
ISBN 978-952-68124-3-4 (pdf)

KP- ja TSS- sopimuksen sisältämät ehdottomat oikeudet

Mitä tarkoitetaan ehdottomilla ihmisoikeuksilla?

Kaikki oikeudet ovat yleismaailmallisia, jakamattomia, toisistaan riippuvia ja toisiinsa liittyviä. Vaikka perustellut rajoitukset, poikkeukset ja varaukset ovat mahdollisia kansainvälisen ihmisoikeussäännösten nojalla, niitä voidaan soveltaa ainoastaan tarkoin määritellyissä tilanteissa. Myös poikkeustilanteissa on aina noudatettava tiettyjä ehdottomia ihmisoikeuksia.

Ehdottomia oikeuksia suojelevat kansainvälinen tapaoikeus ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset, joihin kuuluvat kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus) ja taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus). Ihmisoikeuskomitea ja taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea (TSS-komitea) ovat määritelleet nämä ehdottomat oikeudet ja tulkinneet niitä yleiskommenteissaan, jotka ovat virallisia tulkintoja sopimusten asiaankuuluvista määräyksistä. Ehdottomia oikeuksia esitellään seuraavassa.

Mitkä ovat KP-sopimukseen sisältyvät oikeudet, joista ei voi poiketa?

KP-sopimuksen 4 artiklassa määrätään seuraavista oikeuksista, joista valtiot eivät voi koskaan poiketa, eivät edes kansakunnan olemassaoloa uhkaavan yleisen hätätilan aikana:

- oikeus elämään (6 artikla)
- kidutuksen sekä julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun kielto (7 artikla)
- lääketieteelliseen tai tieteelliseen kokeeseen alistamisen kielto ilman henkilön suostumusta (7 artikla)
- orjuuden, orjakaupan ja maaorjuuden kielto (8 artikla)
- vangitsemiskielto sillä perusteella, ettei henkilö kykene täyttämään sopimusvelvoitusta (11 artikla)
- rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, eli vaatimus siitä, että rikosoikeudellinen vastuu ja rangaistus rajoittuvat lain selkeisiin ja tarkkoihin säännöksiin, jotka olivat voimassa teon tai

laiminlyönnin tekohetkellä, lukuun ottamatta tapauksia, joissa myöhemmällä lailla säädetään lievemmästä rangaistuksesta (15 artikla)

- oikeus tulla tunnustetuksi kaikkialla henkilöksi oikeudellisessa mielessä (16 artikla)
- ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus (18 artikla).

Ihmisoikeuskomitean yleiskommentin nro 29 mukaan poikkeusten perusedellytyksenä on, että niiden laajuuden on tiukasti rajoitettava tilanteen ehdottomasti edellyttämiin vaatimuksiin. Tämä edellytys koskee hätätilan kestoa, maantieteellistä laajuutta ja aineellista soveltamisalaa sekä kaikkia poikkeustoimenpiteitä, joihin hätätilan vuoksi turvaututaan.

Perustellut poikkeukset eivät myöskään saa johdattaa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskoon tai yhteiskunnalliseen alkuperään perustuvaan syrjintään (4 artiklan 1 kohta).

Sisältyykö TSS-sopimukseen oikeuksia, joista ei voi poiketa?

Vaikka TSS-sopimuksessa ei ole lueteltu oikeuksia, joista ei voi poiketa, TSS-komitean yleiskommentin nro 3 mukaan valtioita sitoo keskeinen vähimmäisvelvoite varmistaa, että kaikki TSS-sopimuksen mukaiset oikeudet toteutuvat ainakin välttämättömällä vähimmäistasolla. Näihin kuuluvat:

- välttämätön vähimmäisravinto, joka on määrätään ja ravintoarvoltaan riittävää ja turvallista sen varmistamiseksi, etteivät ihmiset kärsi nälästä (yleiskommentit nro 3 ja 12)
- välttämätön perusterveydenhuolto, mukaan lukien välttämättömät lääkkeet Maailman terveysjärjestön välttämättömiä lääkkeitä koskevan toimintaohjelman mukaisesti (yleiskommentit nro 3 ja 14)

- välttämätön perusmajoitus ja asunto, mukaan lukien sanitaatio (yleiskommentit nro 3 ja 4) ja oikeus siihen, ettei ketään voida mielivaltaisesti häätää omasta asunnostaan (yleiskommentti nro 7)
- oikeus saada välttämätön vähimmäismäärä vettä, joka on riittävää ja turvallista henkilökohtaiseen ja kotitalouskäyttöön sairauksien ehkäisemiseksi (yleiskommentti nro 15).

Valtioiden on lisäksi taattava syrjimättömyys kaikkien yleissopimuksella suojattujen taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien käytössä (yleiskommentit nro 16 ja 20).

Sisältyykö muihin oikeuksiin asioita, joista ei voi perustellusti poiketa?

Ihmisoikeuskomitean mukaan se, ettei 4 artiklan 2 kohdassa luetelluista KP-sopimuksen määräyksistä voi poiketa, ei tarkoita sitä, että yleissopimuksen muista artikloista voitaisiin haluttaessa poiketa edes silloin, kun kansakunnan olemassaolo on uhattuna (yleiskommentti nro 29).

Ihmisoikeuskomitea määritteli yleiskommenteissaan nro 29 seuraavat esimerkit sitovista normeista, joista valtiot eivät voi koskaan poiketa:

- puolueetonta oikeudenkäyntiä koskevat peruseriaatteen, mukaan lukien syyttömyysolettama (14 artiklan 2 kohta)
- mielivaltaisen vapaudenriiston kieltä (9 artiklan 1 kohta)
- kollektiivisten rangaistusten kieltä.

Lisäksi ihmisoikeuskomitea toteaa yleiskommentissaan nro 29, että nekin KP-sopimuksen määräykset, joista poikkeamista ei ole kielletty, sisältävät asioita, joista ei voi perustellusti poiketa. Näitä kuvataan seuraavissa esimerkeissä:

- vapaudenriiston kohteiksi joutuneiden henkilöiden oikeus tulla kohdelluiksi inhimillisesti ja kunnioittaen ihmisarvoa
- kieltä ottaa panttivankeja ja siepata henkilöitä sekä virallisesti vahvistamattomien vapaudenriistojen kieltä
- vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet
- väestön karkottaminen tai pakkosiirto ilman kansainvälisessä oikeudessa hyväksytyjä perusteita (Rooman perussäännön 7 artiklan 1 kohdan d alakohta); perusteltua oikeutta poiketa KP-sopimuksen 12 artiklasta hätätilanteessa ei koskaan voida hyväksyä perusteluna tällaisille toimenpiteille
- kieltä levittää sellaista sotapropagandaa tai puoltaa kansallista, rotu- tai uskonnollista vihaa, joka yllyttää syrjintään, vihollisuuksiin tai väkivaltaan.

Ihmisoikeuskomitea katsoo myös, että mielipiteenvapaus on yksi niistä oikeuksista, joista ei voida poiketa, sillä siitä poikkeaminen ei koskaan voi olla välttämätöntä hätätilanteessa (yleiskommentti nro 34).

Lisäksi ihmisoikeuskomitea on yleiskommenteissaan nro 24, 29 ja 32 ja yleiskommentin nro 35 luonnoksessa määritellyt muita oikeuksia ja kieltoja, joista ei voi perustellusti poiketa. Näitä ovat muun muassa:

- oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon, jos KP-sopimusta on loukattu (yleiskommentit nro 24 ja 29)
- oikeus oikeudenkäyntiin laillisesti perustetun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuimen edessä (yleiskommentti nro 32)
- oikeus tuomioistuinkäsittelyyn, jotta tuomioistuin voi viivytyksettä tutkia henkilön vapaudenriiston laillisuuden (yleiskommentti nro 29, yleiskommentin nro 35 luonnos)
- oikeus olla tulematta pakotetuksi todistamaan itseään vastaan tai tunnustamaan syyllisyytensä (yleiskommentti nro 32)
- kieltä käyttää lausuntoja tai todisteita, jotka on saatu loukatun KP-sopimuksen 7 artiklaa (yleiskommentti nro 32; Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus, 15 artikla)
- kieltä koskien yli vähimmän mahdollisen ajan kestäviä vapaudenriistoja ilman oikeutta ottaa yhteyttä pidätetyn valitsemaan asianajajaan (yleiskommentin nro 35 luonnos)
- kuolemanrangaistuksen kieltä niiden valtioiden osalta, jotka ovat KP-sopimuksen toisen valinnaisen pöytäkirjan sopimuspuolia (yleiskommentti nro 29).

Kuolemanrangaistukseen johtavissa tapauksissa on noudatettava kaikkia KP-sopimuksen 14 artiklan mukaisia oikeussuojakeinoja, mukaan lukien oikeus tehokkaaseen oikeusapuun ja oikeus muutoksenhaakuun (yleiskommentit nro 29 ja 32).

Onko olemassa oikeuksia, joihin ei voi tehdä varaumia?

Ihmisoikeuskomitea toteaa yleiskommentissaan nro 24, että varaumia ei voi tehdä niihin yleissopimuksen määräyksiin, jotka perustuvat kansainväliseen tapaoikeuteen (eikä sitä suuremmalla syyllä niihin, jotka ovat luonteeltaan sitovia normeja). Ihmisoikeuskomitean mukaan valtiot eivät voi varata itselleen oikeutta:

- harjoittaa orjuutta (7 artikla)
- harjoittaa kidutusta tai kohdella tai rangaista ihmisiä julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla (7 artikla)
- riistää henkilöiltä mielivaltaisesti heidän elämäänsä (6 artikla)
- pidättää ja vangita henkilöitä mielivaltaisesti (8 artikla)
- kieltää ajatusten, omantunnon ja uskonnon vapautta (18 artikla)
- pitää henkilöä syyllisenä ennen kuin hän todistaa syyttömyytensä (14 artiklan 2 kohta)
- teloitaa naisia tai lapsia (6 artiklan 5 kohta)
- sallia kansallisen, rotu- tai uskonnollisen vihan puolustaminen (20 artikla)
- kieltää avioliittoiässä olevia avioitumasta (23 artiklan 2 kohta)
- kieltää vähemmistöiltä oikeus nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään (27 artikla).

Puolueetonta oikeudenkäyntiä koskevaan oikeuteen ei voi tehdä yleistä varaumaa, vaikka varaumat ovat hyväksyttäviä joihinkin 14 artiklan määräyksiin, jotka koskevat oikeutta yhdenvertaisuuteen tuomioistuinten edessä ja oikeutta puolueettomaan oikeudenkäyntiin.

Varaumat, jotka kieltävät ihmisiltä oikeuden määrät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittaa vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä, ovat ristiriidassa KP-sopimuksen tavoitteiden ja tarkoituksen kanssa (yleiskommentti nro 24).

Normatiiviset standardit ja lisäkirjallisuus:

Ihmisoikeuskomitea, yleiskommentit nro 24 varaumista (1994), nro 29 poikkeuksista (4 artikla) (2001), nro 32 oikeudesta yhdenvertaisuuteen tuomioistuinten edessä ja puolueettomaan oikeudenkäyntiin (14 artikla) (1997), nro 34 mielipiteen- ja sananvapaudesta (19 artikla) (2011), nro 35:n luonnos henkilöiden vapaudesta ja turvallisuudesta (9 artikla) (2013).

TSS-komitea, yleiskommentit: nro 3 valtio-osapuolten velvoitteiden luonteesta (1990), nro 4 oikeudesta asuntoon (11 artikla) (1991), nro 7 oikeudesta asuntoon (11 artikla) (1997), nro 12 oikeudesta riittävään ravintoon (11 artikla) (1999), nro 14 oikeudesta korkeimpaan saavutettavissa olevaan terveyteen (12 artikla) (2000), nro 15 oikeudesta veteen (11 ja 12 artiklat) (2003), nro 20 syrjimättömyydestä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien osalta (2 artiklan 2 kohta) (2009).

Alkuperäinen julkaisu luettavissa osoitteessa:

<http://nhri.ohchr.org/EN/IHRS/TreatyBodies/Page%20Documents/Core%20Human%20Rights.pdf>.